

V R T E C .

ČASOPIS S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO.

Štev. 10.

V Ljubljani 1. oktobra 1882.

Leto XII.

Spomeník.

Na góri, tam kjer siva skala
Viharjem vkljub strmí navpík,
Nekdaj je bela cerkev stala,
Nekdaj je stal visok zvoník.

Iz temne pa zvonika líne
Razlegal se je zvon glásán,
Vabeč k molitvi iz doline
Pobožno ljudstvo dan na dan.

In mati sveta, mati mila,
Skrbeča mati vsem stvarém;
Tam gori blagor je delila
S premilostno roko ljudém.

Nihče, nihče se iz dolíne
Zamán tjá gori ni podal,
Nihče zamán za bolečine
Pri njej utéhe ni iskal.

Prišli pa so, oj, burni časi,
Prišel v deželo je Turčín;
Tedaj pa zvóna mili glasi
Umólknilí so vrh pečín. —

Tedaj je cerkev tam razpála,
Tedaj razpál je tam zvoník; —
Oj siva skala, siva skala,
Ti burnih časov spomeník!

S. Magolič.

Ranjeni vojak in njegova oporoka.

Strašna je beseda „vojska,“ katera nam večkrat tisoč in tisoč ljudi pobere, mesta in vasi pokonča ter vse poljske pridelke uniči. Da-si je vojska nekaj zelo hudega, vendar je potrebna takrat, kadar se nam je boriti za vero, cesarja in domovino. V hudih in dolgotrajnih vojskah obvarovali smo si našo sv. vero, obvarovali slavni cesarski habsburški dom in našo domovino. Vsak človek mora biti vsak čas pripravljen, da prime za

orožje, kadar ga kliče dolžnost. A tudi že po samej cesarskej postavi dolžan je vsak mladenič, kadar je v 20. letu svoje dôbe, da stopi v cesarsko vojsko, ako je zdrav in dosti krepák. Vojaški stan je časten stan, in marsikdo je ves čas svojega življenja vojak ter je vselej vesel, kadar mu je treba pokazati hrabrost za vero, cesarja in domovino.

* * *

Tudi Kozarčevega Jožeta so vzeli v vojake. Bil je Jože zdrav in krepák mladenič, kakeršnih je malo pri vojaci. Kadar so drugi fantje jokali, zvedši, da so vzeti k vojakom, veselo je naš Kozarčev Jože po vási ukal, da se je daleč na vse kraje razlegalo. Smijal se je svojim malosrčnim tovarišem ter jim večkrat dejal: „Ali vas ní sram, da imate tako malo poguma? Ali ne veste, kako čestita naloga je biti vojak, in užé stari Rimljani so rekli, da je sladko umreti za domovino? Mar ne veste, koliko vojakov je svetnikov v nebesih? In tudi naš presvitli cesar so sam vojak ter se ne ustrašijo, kadar je treba iti nad sovražnika naše domovine.“

Tako je znal Kozarčev Jože tolažiti svoje tovariše, kadar jim je nedostajalo srca in poguma. Vsi so ga radi imeli.

Samo jedno je bilo, kar je tudi našega Jožeta večkrat razžalostilo; bila je to misel na njegovo mater, katero je domá zapustil staro in slabotno, ko je odšel v vojake. Mati je bila njegovo jedino veselje, njegov jedini up in njegova jedina tolažba. Kadar koli je imel časa, sedel je kam v kot ter jim pisal list in če ga je kak tovariš vprašal, kaj dela, rekel mu je: S svojo ljubo materjo se pogovarjam. To mu je bil vselej najljubši posel. Očeta vže davno ní imel živega, ali njegovo podobo je vedno nosil pri sebi. Bila je to jedina očetova podoba, katero so mati imeli, in ko je Jože k vojakom odhajal, dala mu jo je mati, rekoč: „Nà, Jože, ker te jaz ne morem izpremljati po širocem svetu, izpremlja naj te ta očetova podoba. Spoštuj jo kakor največjo svetinjo, in če bi te utegnila zadeti sovražnikova roka, predno jaz umerjem, in bi videl, da ti je umreti, stori saj to, da ta podobica, jedini spomin na tvojega rajnega očeta zopet meni pride v roke.“ Te besede dobre matere so bile Jožetu vedno pred očmi in vsi njegovi tovariši so znali za to podobo, ker vsak večer, ko se je legel počivati, dejal je: „Ako me Bog to noč pokliče k sebi, pošljite tovariši, mojej materi to podobico mojega očeta, ki me tako zvesto izpremlja po vseh potih težavnega življenja!“ Nekateri njegovi tovariši so se smijali tej njegovej nedolžnej želji, ali še več jih je bilo, katerim se je ta Jožetova želja dopadla in so ravno v tej Jožetovej želji spoznali plemenitost njegovega srcá in ga zaradi tega tudi zelo čestili in ljubili.

* * *

Nekoliko let pozneje je razsajala zelo huda vojska. Tudi Kozarčev Jože je moral iti proti sovražnikom, kateri so pridrli v dežele njegovega cesarja ter povsod vsiljevali novo vero in pretfli ljudstvo čisto potujčiti. Topovi so grmeli, od dima drug drugega niti videl ni, kri je curkoma tekla po zemlji in hrabri vojaki so padali na jednej in drugej strani kakor padajo snopovi na polji, kadar huda burja razsaja. In glejte — neusmiljene osode — sovražna

krogla zadene tudi našega Jožeta; ves v krvi vzdihoval je pri necem grmu kraj ceste, dokler nista prišla dva neznana mu vojaka ter ga odnesla v bližnji gozdič, da pride vojaški voz ponj in ga odpelje v bolnico. Tukaj pod nekim hrastom ugleda človeka, starega čestitljivega vojaka ter ga prosi naj bi samo nekoliko njegovih besed poslušal.

Stari vojak reče prijazno Jožetu, naj mu razedene svoje želje, in Jože mu z bledo in krvavo roko podá podobico svojega rajncega očeta ter ga s solznimi očmi prosi, naj bi to podobico hranil, in če on umerje, naj bi jo

poslal njegovej materi. Stari vojak vidno ganen, vzame podobico ter si zapiše imé Jožetovo in njegove matere. Potem mu podá roko in mu obljubi, da bode natanko izpolnil njegovo željo.

* * *

Preteklo je več mesecev, odkar je Jožeta zadela ta huda osoda. Rana se mu je bila zacelila in zdravniki so rekli, da bode Jože ozdravel in ne bode za njegovo zdravje nevarnih nasledkov.

Jože se je uže toliko opomogel, da je hodil po bolniškem vrtu in pre-mišljeval, kdaj in kako bode zopet svojej ljubej materi pisal. Najbolj ga je skrbela podobica njegovega očeta, katere pač ne bode mogel poslati materi, ker človeka, kateremu jo je bil izročil, pozneje nikoli videl ni.

Neko nedeljo pride v bolnico zapoved, da se mora Jože Kozarec jutri v ponedeljek ob 9. uri zjutraj pred generala postaviti. Jože ni mogel niti misliti, kaj mu hoče general, saj se še nikoli ni s tako imenitnim gospodom pogovarjal, a krivega se tudi ničesar ni čutil. Vso noč ni zatisnil očesa, ali ne od strahú — kajti strahú ni bil vaju — marveč le od radovednosti, kaj se bode zgodilo ž njim.

Druzega jutra točno ob 9. uri pride Kozarčev Jože pred generala, kateri ga prav prijazno sprejme.

„Vi ste bili, Kozarec moj ljubi, hudo ranjeni in ste v ónem trenutku izročili nekemu gospodu podobo svojega rajncega očeta, proseč ga, da bi jo poslal vašej materi?“ vpraša prijazno general.

„Takó je, premilostivi gospod general,“ odgovori ponižno Kozarčev Jože, „a mislil nisem takrat, da bodem še kdaj plemenito lice prevzvišenega gospoda generala gledal.“

„Ta podoba vašega očeta je tukaj,“ reče general, „vašo mater bode gotovo bolj veselijo, ako jej podobo vi sami prinesete, nego da jo dobi od kakega tujega človeka.“ Pri teh besedah podá general Jožetu podobo, ki je bila zavita in povezana v papir.

Jože ni vedel, kaj bi rekel. Od veselja je zajokal kakor otrok ter ves ganen poljubil generalu roko.

„Gospod, kateremu ste podobo izročili, bil je svitli nadvojvoda N., bratranec presvitlega cesarja, ki je takrat v ónem kraju nadziral našo vojsko...“

Jože ni vedel, ali čuje ali spi...

„Ob enem je dobri nadvojvoda skrbel tudi za to, da bodete kakor ranjen vojak preskrbljeni in tudi svojeje dobree materi lahko pomagali. Idite tedaj, dobri moj vojak in ohranite vedno to plemenito srce, katero vam bje v prsih.“

Ves osupel Kozarčev Jože ni vedel, kako se je od generala poslovil in kako se je vrnil zopet v bólnico. Kadar razveže papir, v katerem je bila podoba zavita, pade deset velikih cekinov pred njega, kakersnih še nikoli ni videl.

Vse je strmelo v bólnici nad tem dogodkom, vse je čestitalo Jožetu na tej velikej sreči.

Za nekoliko dni pride na bolniško vodstvo sledeči ukaz:

„V imenu presvitlega nadvojvode N. se ima Jože Kozarec, kakor hitro okréva, stalno namestiti v vojaškeje pisarnici za pisarja s stalno mesečno plačo.“

Veselja matere, ko je vse to slišala, in pozneje k svojemu sinu Jožetu sama prišla ter pri njem do svoje smrti zadovoljno živela, moje pero opisati ne more.

Lj. T.

Pri podrtem mlinu.

ripravljajoča se nevihta mi je velela poiskati si vedrišča.

Daleč na okolo ni bilo videti ne strehe ne zvonika. Le lesena kočja je samevala ob potu, postavljena ob bregu pod bēzgovim grmovjem. Dim se je vlačil iz votline, narejene v slamnatej strehi. Od hišice naprej ob vodi so bile sledi mlina, ki je moral nekda je tukaj stati: mlinsk kamen, veliko leseno kolo, prelomljeni žlebovi itd.

Ko sem stopil preko praga, čula je to ženica, ki je rezala korun v krlhje pri ognjišči. Obrnila je svoj obraz proti meni, z levico držeč kos koruna, z desnico pa nožiček. Stopil sem bliže k njej in videč njene malo osupéle, vprašajoče oči, pregovoril sem: „Nevihta se dela, mati; ne bi li se dalo pri vas prevedriti?“

Z očmi je urno švignila po meni. A tudi jaz sem jej pogledal bistreje v obraz. Njeno lice je bilo ozko in rudečkasto, a takisto, kakor da bi kri v